

Sygnatura akt II C 2/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 października 2018 roku

Sąd Okręgowy w Warszawie Wydział II Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSR Michał Chojnacki

Protokolant: Agata Szymańska

po rozpoznaniu w dniu 5 października 2018 roku w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa **J. S. (1)**

przeciwko **A. K. (1) i B. T. (1)**

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

oraz z powództwa wzajemnego **A. K. (1)**

przeciwko **J. S. (1)**

o zapłatę

orzeka:

I. z powództwa głównego:

- 1. oddala powództwo;**
- 2. odstępuje od obciążenia J. S. (1) kosztami procesu;**

II. z powództwa wzajemnego:

- 1. oddala powództwo,**
- 2. odstępuje od obciążenia A. K. (1) kosztami procesu;**

III. obciąża Skarb Państwa nieuiszczonymi kosztami sądowymi;

IV. przyznaje adw. P. R. ze środków Skarbu Państwa – Prezesa Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 3600 zł (trzy tysiące sześćset złotych) powiększoną o stawkę należnego podatku VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu;

V. przyznaje r.pr. R. W. ze środków Skarbu Państwa – Prezesa Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 3600 zł (trzy tysiące sześćset złotych) powiększoną o stawkę należnego podatku VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

UZASADNIENIE

Pozwem z 6 grudnia 2012 r. (data złożenia na Biurze Podawczym – k. 1) J. S. (1) (poprzednio T.) wniosła o zobowiązanie pozwanych A. K. (1) i B. T. (1) do wydania nieruchomości położonej w W. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy dla Warszawy-Mokotowa prowadzi księgę wieczystą nr KW (...), zgodnie z zawartą w testamencie wolą spadkodawcy J. S. (2).

Powódka wskazała, że roszczenie wynika z zapisu testamentowego sporządzonego przez spadkodawczynię J. S. (2).

Pozwana A. K. (1) wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powódki kosztów procesu.

Pozwana oświadczyła, że w skład spadku po J. S. (2) wchodzi: odrębna własność lokalu mieszkalnego przy ul. (...), środki pieniężne w wysokości (...) zł, które w chwili otwarcia spadku znajdowały się na rachunku bankowym Banku (...) S.A., środki pieniężne w łącznej wysokości (...) zł składające się na kwoty znajdujące się na rachunkach bankowych prowadzonych przez (...) Bank (...) S.A., środki pieniężne w łącznej wysokości (...) zł, znajdujące się na rachunkach oszczędnościowych do książeczek obiegowych, wierzytelność w wysokości (...) zł przysługująca spadkodawczyni od B. T. (1) oraz wierzytelność w bliżej nieokreślonej wysokości z tytułu pożyczki na rzecz B. T. (1), kosztowności o łącznej wartości (...) zł, tj. dwa złote pierścionki, dwie złote obrączki, dwa złote łańcuszki z medalikami, dwa złote pierścionki z oczkami, złota moneta 20-dolarowa. Wskazała, że między nią a pozwaną B. T. (1) toczy się postępowanie o dział spadku, a w związku z tym niniejsze postępowanie jest przedwczesne. Wskazała, że od śmierci spadkodawczyni nie ma dostępu do nieruchomości objętej niniejszym postępowaniem. Podniosła również zarzut ograniczenia jej odpowiedzialności za zapis zwykły, żądając zmniejszenia jej obowiązku do wykonania zapisu na rzecz powódki do wysokości nadwyżki przekraczającej wartość udziału spadkowego, stanowiącego podstawę do obliczenia należnego pozwanej zachowku. (odpowiedź na pozew – k. 59-63)

W dniu 14 listopada 2014 r. (data złożenia na Biurze Podawczym – k. 104) pozwana A. K. (1) złożyła pozew wzajemny i wniosła o zasądzenie od powódki kwoty 54.768,64 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa wzajemnego do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od powódki (pozwanej wzajemnej) kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Wskazała, że w dacie sporządzenia zapisu, spadkodawczyni była jedynie najemczynią lokalu, a nie jego właścicielką. Podniosła, że wykonanie zapisu w całości na rzecz powódki (pozwanej wzajemnej) narusza ochronę zachowku przysługującego pozwanej (powódce wzajemnej). Kwota 54.768,64 zł stanowi część należnego powódce wzajemnej zachowku. (pozew wzajemny – k. 104-113)

Pismem z 8 grudnia 2014 r. (data nadania w urzędzie pocztowym – k. 190) powódka (pozwana wzajemna) dokonała modyfikacji powództwa i wniosła o zobowiązanie pozwanych do złożenia oświadczenia woli o następującej treści: „W wykonaniu zapisu zawartego w testamencie sporządzonym własnoręcznie w dniu 21 listopada 1998 roku przez J. S. (2), zmarłą w dniu 16 grudnia 2007 roku, ostatnio stale zamieszkałą w W. przy ul. (...), (...)-(...) W., otwartym i ogłoszonym przed Sądem Rejonowym dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, VI Wydział Cywilny, w dniu 16 kwietnia 2010 roku, sygnatura akt: VI Ns 414/09, B. T. (1), zamieszkała w W. przy ul. (...), (...)-(...) W. oraz A. K. (1), zamieszkała w W. przy ul. (...), (...)-(...) W., niniejszym przenoszą na rzecz J. T., zamieszkałej w W. przy ul. (...), (...)-(...) W., własność nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny nr (...), o powierzchni 33,73 m², składający się z pokoju, kuchni, przedpokoju oraz łazienki z wc, usytuowany na piątym piętrze budynku położonego w W. przy ul. (...), wraz z przynależnym do tego lokalu pomieszczeniem gospodarczym oraz związanym z tym lokalem udziałem wynoszącym 0,0125 części w elementach wspólnych budynku i udziałem w tej samej wysokości w prawie użytkowania wieczystego gruntu, na którym posadowiony jest budynek, dla którego Sąd Rejonowy dla Warszawy-Mokotowa w W., X Wydział Ksiąg Wieczystych, prowadzi księgę wieczystą KW nr (...), o wartości 122.000,00 złotych” (modyfikacja powództwa – k. 182-189)

Pismem z 16 lutego 2015 r. (data złożenia na Biurze Podawczym – k. 205) pozwana (powódka wzajemna) wniosła o oddalenia powództwa w całości, także w postaci zmodyfikowanej pismem z 8 grudnia 2014 r. (k. 205-211)

Pismem z 17 lutego 2015 r. (data złożenia na Biurze Podawczym – k. 215) pełnomocnik pozwanej B. T. (1) wniósł o oddalenie powództwa w całości ze względu na nieważność zapisu, na który powołuje się powódka. Na rozprawie z 13 maja 2015 r. powyższe stanowisko zostało odwołane. Pełnomocnik nie zajął stanowiska co do istoty sprawy. (odpowiedź na pozew – k. 215-216, protokół rozprawy – k. 248)

Pozwana B. T. (1) wskazała, że przedmiotowa nieruchomość została zapisana powódce testamentem, a nie zapisem. (pismo – k. 358-359)

Pismem z 8 czerwca 2015 r. (data złożenia na Biurze Podawczym) powódka (pozwana wzajemna) wniosła o oddalenie powództwa wzajemnego oraz o zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego. (odpowiedź na pozew wzajemny – k. 365-369)

Pismem z 28 września 2015 r. (k. 407) J. S. (1) (poprzednio T.) powódka (pozwana wzajemna) sprecyzowała treść żądania w ten sposób, że wniosła o zobowiązanie pozwanych A. K. (1) i B. T. (1) do złożenia oświadczenia woli o następującej treści: „W wykonaniu zapisu zawartego w testamencie sporządzonym własnoręcznie w dniu 21 listopada 1998 roku przez J. S. (2), zmarłą w dniu 16 grudnia 2007 roku, ostatnio stale zamieszkałą w W. przy ul. (...), (...)-(...) W., otwartym i ogłoszonym przed Sądem Rejonowym dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, VI Wydział Cywilny, w dniu 16 kwietnia 2010 roku, sygnatura akt: VI Ns 414/09, B. T. (1), zamieszkała w W. przy ul. (...), (...)-(...) W. oraz A. K. (1), zamieszkała w W. przy ul. (...), (...)-(...) W., niniejszym przenoszą na rzecz J. T., zamieszkałej w W. przy ul. (...), (...)-(...) W., przysługujący każdej z nich udział w wysokości po 1/2 części w prawie własności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny nr (...), o powierzchni 33,73 m², składający się z pokoju, kuchni, przedpokoju oraz łazienki z wc, usytuowany na piątym piętrze budynku położonego w W. przy ul. (...), wraz z przynależnym do tego lokalu pomieszczeniem gospodarczym oraz związanym z tym lokalem udziałem wynoszącym 0,0125 części w elementach wspólnych budynku i udziałem w tej samej wysokości w prawie użytkowania wieczystego gruntu, na którym posadowiony jest budynek, dla którego Sąd Rejonowy dla Warszawy-Mokotowa w W., X Wydział Ksiąg Wieczystych, prowadzi księgę wieczystą KW nr (...), o wartości 122.000,00 złotych” oraz o nakazanie pozwanym wydania przedmiotowej nieruchomości. (sprecyzowanie pozwu – k. 407-408)

Pozwana A. K. (1) podniosła zarzut przedawnienia roszczenia dotyczącego zobowiązania do złożenia oświadczenia woli. (protokół rozprawy – k. 411)

Na rozprawie 5 października 2018 r. pełnomocnik pozwanej B. T. (1) nie zakwestionował powództwa głównego oraz wniósł o oddalenie powództwa wzajemnego. Wniósł o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego. (protokół rozprawy – k. 1072-1078)

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

A. S. rozpoczęła pracę zarobkową w 1975 r. Najpierw była to praca fizyczna, a potem umysłowa. Jej rodzice także pracowali fizycznie. Pensja A. S. w większości przypadków była w tym czasie wyższa od obu pensji jej rodziców. Z tego powodu, a także dlatego, że mieszkała z rodzicami, zarobione pieniądze przekazywała do wspólnej kasy. Dokonywała także systematycznych wpłat na książeczkę mieszkaniową w latach 1975-1984. (zeznania pozwanej A. K. (1) – k. 412, transkrypcja – k. 899, zeznania pozwanej A. K. (1) – k. 1074)

W listopadzie 1984 r. została zlikwidowana oszczędnościowa książeczka mieszkaniowa nr (...) prowadzona przez pozwaną A. K. (1). Dokumentacja ta została zniszczona (okoliczność bezsporna).

W dniu 20 grudnia 1984 r. A. S. otrzymała przydział lokalu mieszkalnego nr (...) przy ul. (...) na warunkach własnościowych. Kredyt mieszkaniowy spłaciła z własnej pensji. Było to w okresie galopującej inflacji. W mieszkaniu były podłogi z PCV, łazienka pomalowana farbą olejną, w kuchni była kuchenka i zlew. Pozwana sama wyposażyła mieszkanie, w tym zakupiła do niego meble. (pismo z Banku (...)S.A. – k. 1008, przydział – k. 903, zeznania pozwanej A. K. (1) – e-protokół – k. 414., zeznania pozwanej A. K. (1) – e-protokół – k.1079).

W latach 1985, 1986, 1987, 1988, 1989 J. S. (2) wypełniała potwierdzenia wpłat na książeczkę opłat z tytułu użytkowania lokalu spółdzielczego przy ul. (...). W 1989 r. A. S. wykupiła mieszkanie za pieniądze uzyskane z wynagrodzenia za pracę. (książeczka opłat – k. 909-914, zeznania powódki J. S. (1) – e-protokół – k.1079, zeznania pozwanej A. K. (1) – e-protokół – k.1079)

W 1990 r. A. S. wyszła za mąż za T. K.. Małżeństwo zamieszkało w mieszkaniu A. S. przy ul. (...). Wyposażenie mieszkania zostało kupione za pieniądze odłożone przez A. S. z zarobionych przez nią pieniędzy. (zeznania świadka T. K. – e-protokół – k. 250)

Dnia 12 maja 1994 r. A. K. (1) wraz z mężem T. K. nabyła za (...) zł niezabudowaną działkę nr (...) położoną we wsi S.. Działka została kupiona za wspólne pieniądze małżeństwa uzyskane z pracy zarobkowej, kredytu T. K. oraz obligacji i oszczędności. Pieniądze te nie pochodziły z darowizn. (akt notarialny – k. 869-873, zeznania świadka T. K. – e-protokół – k. 250, zeznania pozwanej A. K. (1) – e-protokół – k.1079)

12 czerwca 1998 r. J. S. (2) zawarła ze Spółdzielnią Budowlano-Mieszkaniową (...) w W. umowę najmu lokalu mieszkalnego położonego w W. przy ul. (...), składający się z jednego pokoju, kuchni, przedpokoju, ubikacji – łazienki i innych pomieszczeń, o łącznej powierzchni 33,73 m². 30 lipca 1998 r. J. S. (2) wpłaciła na rzecz Spółdzielni Mieszkaniowej kwotę (...) zł tytułem wkładu budowlanego na lokal (...) ul. (...). (umowa najmu – k. 254-256, polecenie przelewu – k. 296, zaświadczenie – k. 297)

Postanowieniem z 18 września 1998 r. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie stwierdził, że spadek po Z. S. nabyła żona J. S. (2) oraz córki A. K. (1) i B. T. (1) po 1/3 części spadku każda z nich. Nie została ustalona masa spadkowa, nie było postępowania o dział spadku. (postanowienie w sprawie o sygn. II Ns 940/98 – k. 269, zeznania pozwanej A. K. (1) – e-protokół – k.1079)

W dniu 21 listopada 1998 r. J. S. (2) sporządziła dokument zatytułowany „Testament”, o treści: „Ja S. J. zdrowa na umyśle i w pełni sił postanawiam, że po mojej śmierci mieszkanie odziedziczy moja wnuczka J. T. zapisuje jej to w testamencie”. (dokument – k. 161)

Dnia 10 lutego 1999 r. J. S. (2) otrzymała przydział lokalu mieszkalnego nr (...) w budynku przy ul. (...). Następnie w dniu 23 marca 1999 r. pomiędzy Spółdzielnią Budowlano-Mieszkaniową (...) w W. a J. S. (2) została zawarta umowa o przekształceniu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkaniowego i ustanowieniu odrębnej własności tego lokalu oraz o przeniesieniu jego własności wraz z prawem użytkowania wieczystego gruntu. (przydział lokalu – k. 257, akt notarialny – k. 258-262, wydruk KW nr (...) – k. 47-52)

J. S. (2) udzieliła B. T. (1) następujących pożyczek:

- w 2002 r. – 22 kwietnia na kwotę 3.100 zł,
- w 2003 r. – 1 marca na kwotę 2.500 zł, 9 sierpnia na kwotę 400 zł, 29 sierpnia na kwotę 400 zł, 13 września na kwotę 500 zł, 31 grudnia na kwotę 2.500 zł,
- w 2004 r. – 3 lipca na kwotę 800 zł, 2 sierpnia na kwotę 1.500 zł, 30 listopada na kwotę 1.500 zł,
- w 2005 r. – 2 lutego na kwotę (...) zł, 22 lutego na kwotę 2.000 zł, 10 czerwca na kwotę 400 zł, 1 września na kwotę 2.000 zł, 1 grudnia na kwotę 1.200 zł,
- w 2006 r. – 3 kwietnia na kwotę 550 zł, 2 maja na kwotę 550 zł, 19 maja na kwotę 1.600 zł, 1 lipca na kwotę 550 zł, 1 sierpnia na kwotę 1.500 zł, 31 sierpnia na kwotę 2.000 zł, 2 października na kwotę (...) zł,
- w 2007 r. – 2 stycznia na kwotę (...) zł, 15 stycznia na kwotę 2.000 zł, 2 maja na kwotę 2.000 zł, 31 maja na kwotę 1.500 zł, 1 sierpnia na kwotę 2.000 zł, 20 sierpnia na kwotę (...) zł.

Z konta J. S. (2) dokonywane były także spłaty kredytu mieszkaniowego za M. i B. T. (1):

- w 2003 r. – 1 kwietnia na kwotę 369,55 zł, 30 kwietnia na kwotę 360,95 zł, 31 maja na kwotę 360,95 zł, 1 lipca na kwotę 360,95 zł, 1 sierpnia na kwotę 348,71 zł, 29 sierpnia na kwotę 348,70 zł, 1 października na kwotę 348,70 zł, 30 października na kwotę 345,28 zł, 29 listopada 345,28 zł, 31 grudnia na kwotę 345,28 zł,

- w 2004 r. – 31 stycznia na kwotę 353,21 zł, 1 marca na kwotę 353,21 zł, 30 marca na kwotę 353,21 zł, 27 kwietnia na kwotę 350,09 zł, 1 czerwca na kwotę 350,09 zł, 1 lipca na kwotę 350,09 zł, 2 sierpnia na kwotę 355,80 zł, 1 września na kwotę 355,80 zł, 1 października na kwotę 355,80 zł, 2 listopada na kwotę 371,10 zł, 30 listopada na kwotę 371,10 zł,

- w 2005 r. – 3 stycznia na kwotę 371,10 zł, 1 lutego na kwotę 366,70 zł, 1 marca na kwotę 366,70 zł, 1 kwietnia na kwotę 366,70 zł, 2 maja na kwotę 359,97 zł, 1 czerwca na kwotę 359,97 zł, 1 lipca na kwotę 359,97 zł, 1 sierpnia na kwotę 349,09 zł, 1 września na kwotę 349,09 zł, 1 października na kwotę 349,09 zł, 2 listopada na kwotę 340,66 zł, 1 grudnia na kwotę 340,66 zł,

- w 2006 r. – 2 stycznia na kwotę 340,66 zł, 1 lutego na kwotę 340,66 zł, 1 marca na kwotę 340,66 zł, 1 kwietnia na kwotę 340,66 zł, 2 maja na kwotę 336,14 zł, 1 czerwca na kwotę 336,14 zł, 1 lipca na kwotę 336,14 zł, 1 sierpnia na kwotę 336,13 zł, 31 sierpnia na kwotę 336,13 zł, 2 października na kwotę 336,13 zł, 2 listopada na kwotę 336,13 zł, 1 grudnia na kwotę 336,13 zł,

- w 2007 r. – 2 stycznia na kwotę 336,13 zł, 1 lutego na kwotę 336,14 zł, 1 marca na kwotę 336,14 zł, 2 kwietnia na kwotę 336,14 zł, 2 maja na kwotę 336,14 zł, 31 maja na kwotę 336,14 zł, 2 lipca na kwotę 336,14 zł, 1 sierpnia na kwotę 339,16 zł, 3 września na kwotę 339,16 zł, 1 października na kwotę 339,16 zł, 30 października na kwotę 344,18 zł, 3 grudnia na kwotę 344,18 zł, 17 grudnia na kwotę 344,18 zł. (zestawienie zbiorcze operacji za okres od 01.01.2002 r. do 12.10.2007 r. – k. 430-437, zestawienie operacji za okres 12.10.2007-17.12.2007 – k. 438)

J. S. (2) była osobą uporządkowaną. Dbała o wszystko. Była schludna, staranna, skrupulatna i dokładna. Pilnowała dokonywania opłat za mieszkanie, kontrolowała swoje finanse. Nie miała długów. Pomagała B. T. (1) podczas jej sprawy rozwodowej. Była świadoma w kwestiach prawnych, orientowała się w przepisach. Nie cierpiała na choroby podłoża psychologicznego, psychiatrycznego. Nie faworyzowała żadnego z wnucząt. Wszystkich traktowała równo. Nie była w konflikcie z żadną z córek.

Spadkodawczyni opiekowała się dziećmi B. T. (1). Spadkodawczyni odwiedzała A. K. (1) w jej mieszkaniu.

J. S. (2) w rozmowach z rodziną mówiła, że wszystko co ma, po jej śmierci będzie dla wszystkich, zarówno dla jednej córki – A. K. (1) jak i drugiej córki – B. T. (1), jak i dla wnucząt. Takie zdania padały podczas zwykłych rodzinnych rozmów. Spadkodawczyni wypowiadała takie zdania także podczas rozmów z zięciem, gdy ten odwoził ją do mieszkania. Spadkodawczyni nigdy nie mówiła, że chce konkretny składnik majątku przeznaczyć konkretnej osobie.

Spadkodawczyni była świadoma do końca życia. W ostatnich tygodniach przed śmiercią wymagała 24-godzinnej opieki, nie mogła się swobodnie poruszać. Jeździła na wózku inwalidzkim. Opiekę nad nią pełniły w tym czasie na zmianę obie córki. A. K. (1) jeździła ze spadkodawczynią co tydzień do szpitala onkologicznego na zabiegi.

(zeznania świadka T. K. – e-protokół – k. 250, zeznania świadka A. K. (2) – e-protokół – k. 389, zeznania powódki J. S. (1) – e-protokół – k. 414, zeznania pozwanej A. K. (1) – e-protokół – k. 414, 900, zeznania powódki J. S. (1) – k. e-protokół k. 1079, zeznania pozwanej A. K. (1) – e-protokół – k. 1079)

Spadkodawczyni J. S. (2) zmarła 16 grudnia 2007 r. (odpis skrócony aktu zgonu – k. 71)

Bank (...) S.A. prowadził rachunki terminowe na rzecz spadkodawczynie. Łączne saldo wszystkich rachunków na 16 grudnia 2007 r. tj. na dzień śmierci spadkodawczynie wynosiło (...) zł. 28 listopada oraz 17 grudnia 2007 r. B. T. (1) dokonała 22 wypłat z rachunku spadkodawczynie, na łączną kwotę 108.681,89 zł.

(...) Banku (...) S.A. spadkodawczynie prowadziła także rachunki oszczędnościowe do książeczek obiegowych. Saldo na 16 grudnia 2007 r., na poszczególnych rachunkach wynosiło:

1. (...) - (...) – 62,59 zł;
2. (...) - (...) – 153,76 zł;
3. (...) - (...) – 44,79 zł.

Spadkodawczynie posiadała także rachunek oszczędnościowy do książeczki terminowej (...) z trzema wkładami oszczędnościowymi 24#miesięcznymi. Salda poszczególnych wkładów na 16 grudnia 2007 r. to: wkład I – (...) zł, wkład II – (...) zł, wkład III – (...) zł. Spadkodawczynie posiadała także rachunek oszczędnościowy do książeczki terminowej (...) z jednym wkładem terminowym 6#miesięcznym, którego saldo na 16 grudnia 2007 r. wynosiło (...) zł.

Spadkodawczynie w Banku (...) S.A. posiadała również rachunki bankowe. Ich saldo na 16 grudnia 2007 r. wynosiło:

1. (...) zł plus odsetki 0,14 zł na rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym S. z (...) nr (...);
2. (...) zł plus odsetki 2,11 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
3. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
4. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
5. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
6. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
7. (...) zł plus odsetki 5,32 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
8. (...) zł plus odsetki 17,09 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...).

Po śmierci spadkodawczynie na rachunku S. z (...) zostały przeprowadzone następujące operacje: 17 grudnia 2007 r. na kwotę 344,18 zł tytułem spłaty kredytu mieszkaniowego za M. i B. T. (1) za styczeń 2008 r., 17 grudnia 2007 r. wypłata na kwotę 3.000 zł dokonana przez B. T. (1), 27 grudnia 2007 r. na kwotę 29,83 zł na rzecz (...), 28 stycznia 2008 r. na kwotę 28,06 zł na rzecz (...), 26 marca 2008 r. na kwotę 2.457,75 zł na rzecz A. K. (1) i T. K. z tytułu kosztów pogrzebu. W dniu 3 marca 2008 r. na wniosek B. T. (1) została zlikwidowana lokata wskazana w pkt 8 powyżej, która w tym dniu zasilila rachunek S. z (...).

(informacje z Banków – k. 122, 123-124, 125-126, 127, 276, 278-280, 303-304)

Postanowieniem z 31 stycznia 2008 r. Sąd Rejonowy w G. stwierdził, że spadek po K. A. na podstawie ustawy nabyła m.in. siostra J. S. (2) w 1/3 części wraz z wchodzącym w skład spadku gospodarstwem rolnym położonym w P. (postanowienie w sprawie o sygn. I Ns 434/07 – k. 409, odpis KW nr (...) – 449-452).

Postanowieniem z 30 października 2008 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie stwierdził, że spadek po J. S. (2) na podstawie ustawy nabyły córka A. K. (1) w 1/2 części oraz B. T. (2) z d. S. w 1/2 części. (postanowienie w sprawie o sygn. VI Ns 317/08 – k. 163, k. 42 akt sprawy VI Ns 317/08)

Postanowieniem z 16 kwietnia 2010 r. Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie dokonano otwarcia i ogłoszenia testamentu własnoręcznego J. S. (2) sporządzonego 21 listopada 1998 r.

Postanowieniem z 11 marca 2011 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie oddalił wniosek J. T. o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po J. S. (2) (protokół w sprawie o sygn. VI Ns 414/09 – k. 162, postanowienie w sprawie o sygn. VI Ns 414/09 – k. 164)

Pismem z 3 marca 2011 r. pozwana A. K. (1) wezwała pozwaną B. T. (1) do oddania drugiego kompletu kluczy do mieszkania przy ul. (...), a także do udostępnienia przedmiotów i dokumentów spadkodawczyni oraz do oddania książeczki oszczędnościowej, a także zwrotu połowy kwoty pieniędzy wypłaconej przez B. T. (1) 17 grudnia 2007 r. (pismo – k. 138)

15 października 2012 r. Wspólnota Mieszkaniowa (...) informowała, że stan techniczny lokalu nr (...) zagraża bezpieczeństwu pozostałym członkom wspólnoty. (pismo – k. 140)

Wyrokiem z dnia 10 stycznia 2013 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia oskarżoną B. T. (1) uznał za winną tego, że 17 grudnia 2007 r. doprowadziła bank do niekorzystnego rozporządzenia mieniem wchodzącym, w skład masy spadkowej po J. S. (2) poprzez dokonanie wypłaty na kwotę 105.681,75 zł oraz na kwotę 3.344,18 zł, czym działała na szkodę A. K. (1) (wyrok w sprawie II K 215/10 – k.212)

Postanowieniem z dnia 11 marca 2016 r. Sąd Najwyższy oddalił zażalenie J. T. na postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z 7 września 2015 r. o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania w sprawie V Ca 2625/11. (postanowienie Sądu Najwyższego w sprawie o sygn. I CZ 2/16 – k. 658-659)

Powódka (pozwana wzajemna) dokonała zmiany nazwiska z nazwiska T. na nazwisko S.. (decyzja – k. 908)

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości lokalowej położonej przy ul. (...) w W. – lokalu mieszkalnego nr (...) według stanu na 16 grudnia 2007 r. oraz cen aktualnych na 21 marca 2016 r. wynosi 336.099 zł.

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości gruntowej położonej we wsi P., w powiecie (...) województwa (...), stanowiącej działkę ewidencyjną nr (...) o powierzchni 2,40 ha według stanu na 16 grudnia 2007 r. i cen aktualnych na 21 marca 2016 r. wynosi 61.586 zł. Wartość rynkowa udziału 1/3 w prawie własności tej nieruchomości gruntowej według stanu na 16 grudnia 2007 r. i cen aktualnych wynosi 15.435 zł.

(opinia łączna zespołu biegłych sądowych dra hab. inż. A. Z. i mgr inż. A. G. – k. 485-533, opinia uzupełniająca – k. 704-711, ustne wyjaśnienia – k. 844-845).

Klucze do mieszkania przy ul. (...) posiada powódka. Dysponuje nimi, ponieważ jej zdaniem taka była wola jej zmarłej babci. (zeznania powódki J. S. (1) – e-protokół – k. 414, zeznania powódki J. S. (1) – e-protokół – k.1079)

W skład masy spadkowej po J. S. (2) wchodziło mieszkanie położone przy ul. (...) w W. wraz z wyposażeniem, 1/3 części gospodarstwa rolnego we wsi P., a także pieniądze ulokowane na kontach bankowych w dwóch bankach. Łączne saldo wszystkich rachunków w Banku (...) S.A. na dzień śmierci spadkodawczyni wynosiło (...) zł. (...) Banku (...) S.A. spadkodawczyni prowadziła rachunki oszczędnościowe do książeczek obiegowych. Saldo na 16 grudnia 2007 r., na poszczególnych rachunkach wynosiło: (...) - (...) – 62,59 zł; (...) - (...) – 153,76 zł; (...) - (...) – 44,79 zł. Spadkodawczyni posiadała także rachunek oszczędnościowy do książeczki terminowej (...) z trzema wkładami oszczędnościowymi 24#miesięcznymi. Salda poszczególnych wkładów na 16 grudnia 2007 r. to: wkład I – 13.018,74 zł, wkład II – 12.517,97 zł, wkład III – 12.517,97 zł. Spadkodawczyni posiadała także rachunek oszczędnościowy do książeczki terminowej (...) z jednym wkładem terminowym 6#miesięcznym, którego saldo na 16 grudnia 2007 r. wynosiło 1.040,07 zł. Spadkodawczyni w Banku (...) S.A. posiadała również rachunki bankowe. Ich saldo na 16 grudnia 2007 r. wynosiło:

1. (...) zł plus odsetki 0,14 zł na rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym S. z (...) nr (...);

2. (...) zł plus odsetki 2,11 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
3. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
4. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
5. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
6. (...) zł plus odsetki 1,68 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
7. (...) zł plus odsetki 5,32 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...);
8. (...) zł plus odsetki 17,09 zł na rachunku lokaty terminowej (...) nr (...).

(informacje z Banków – k. 122, 123-124, 125-126, 276, 278-280, 303-304.)

Sąd ustalił powyższy stan faktyczny w oparciu o wyżej wskazane dokumenty, których prawdziwość i autentyczność nie była kwestionowana przez strony w toku postępowania, nie budzą one także wątpliwości Sądu.

Podstawą ustaleń faktycznych była także łączna opinia biegłych sądowych rzeczoznawców majątkowych, ich opinie uzupełniające oraz ustne wyjaśnienia złożone na rozprawie w dniu 6 marca 2018 r.

Zdaniem Sądu opinia biegłych ma charakter wyczerpujący i logiczny, została opracowana w sposób zupełny i rzetelny przez osoby posiadające właściwe kwalifikacje. Zawarte w opiniach wnioski zostały poparte logiczną i spójną argumentacją, którą biegli oparli na szczegółowej analizie dokumentacji znajdującej się w aktach sprawy, informacji pozyskanych od odpowiednich instytucji, a także posiadanych przez nich wiadomości specjalnych. Zgłoszone przez stronę powodową oraz stronę pozwaną liczne zarzuty nie podważyły wniosków opinii, zaś biegli w sposób prawidłowy wyjaśnili powstałe wątpliwości w opinii uzupełniającej, a także w ustnych wyjaśnieniach.

Sąd uznał za wiarygodne zeznania świadków T. K. i A. K. (2) w zakresie dotyczącym relacji pomiędzy spadkodawczynią a stronami, intencji spadkodawczyni dotyczących jej majątku. Sąd nie znalazł podstaw do podważenia tych zeznań.

Sąd dopuścił również dowód z przesłuchania stron mając na uwadze subsydiarny charakter tego dowodu względem pozostałego zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego. Sąd dał wiarę wyjaśnieniom stron w zakresie, w jakim korespondowały one z przedstawionymi w sprawie dokumentami, a w połączeniu z pozostałym zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym dawały spójny obraz rzeczywistości.

Sąd oddalił wniosek pozwanej (powódki wzajemnej) o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu wyceny ruchomości. W ocenie Sądu nie zostało wykazane co miałyby być przedmiotem wyceny. Sąd nie miał możliwości wskazania biegłemu jakie przedmioty podlegałyby wycenie, gdzie się znajdują, jaki jest ich wygląd i opis. W ocenie Sądu nie zostało wykazane gdzie te przedmioty się znajdują, jaki jest ich dokładny opis. Z tych przyczyn wniosek podlegał oddaleniu.

Sąd oddalił także wniosek pozwanej (powódki wzajemnej) o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu wyceny wierzytelności i sytuacji majątkowej. Zdaniem Sądu przeprowadzenie tego dowodu nie miało istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd oddalił również wniosek pozwanej (powódki wzajemnej) o zobowiązanie pozwanej B. T. (1) do złożenia książeczki opłat mieszkaniowych. Także przeprowadzenie tego wniosku, w ocenie Sądu, nie miało istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Ponadto przeprowadzenie tego dowodu wpłynęłoby negatywnie na tok procesu i jego przedłużenie.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo główne i wzajemne podlegają oddaleniu.

W rozpoznawanej sprawie pod rozstrzygnięcie Sądu zostało poddane powództwo główne oraz powództwo wzajemne. W pierwszej kolejności Sąd dokona oceny powództwa głównego.

J. S. (1) w ostatecznie sprecyzowanym powództwie domagała się zobowiązania pozwanych A. K. (1) i B. T. (1) do złożenia oświadczenia woli o następującej treści: „W wykonaniu zapisu zawartego w testamencie sporządzonym własnoręcznie w dniu 21 listopada 1998 roku przez J. S. (2), zmarłą w dniu 16 grudnia 2007 roku, ostatnio stale zamieszkałą w W. przy ul. (...), (...)-(…) W., otwartym i ogłoszonym przed Sądem Rejonowym dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, VI Wydział Cywilny, w dniu 16 kwietnia 2010 roku, sygnatura akt: VI Ns 414/09, B. T. (1), zamieszkała w W. przy ul. (...), (...)-(…) W. oraz A. K. (1), zamieszkała w W. przy ul. (...), (...)-(…) W., niniejszym przenoszą na rzecz J. T., zamieszkałej w W. przy ul. (...), (...)-(…) W., przysługujący każdej z nich udział w wysokości po 1/2 części w prawie własności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny nr (...), o powierzchni 33,73 m², składający się z pokoju, kuchni, przedpokoju oraz łazienki z wc, usytuowany na piątym piętrze budynku położonego w W. przy ul. (...), wraz z przynależnym do tego lokalu pomieszczeniem gospodarczym oraz związanym z tym lokalem udziałem wynoszącym o, (...) części w elementach wspólnych budynku i udziałem w tej samej wysokości w prawie użytkowania wieczystego gruntu, na którym posadowiony jest budynek, dla którego Sąd Rejonowy dla Warszawy-Mokotowa w W., X Wydział Ksiąg Wieczystych, prowadzi księgę wieczystą KW nr (...), o wartości 122.000,00 złotych” oraz o nakazanie pozwanym wydania przedmiotowej nieruchomości. Powódka powoływała się na zapis poczyniony na jej rzecz w testamencie pisemnym z dnia 21 listopada 1998 roku i z niego wywodziła roszczenie.

Testament pisemny sporządzony przez J. S. (2) w dniu 21 listopada 1998 roku podlegał badaniu w toku postępowania przed Sądem Rejonowym dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie VI Wydział Cywilny w powołanej wyżej sprawie VI Ns 414/09. W motywach orzeczenia wydanego w tejże sprawie w dniu 11 marca 2011 roku Sąd Rejonowy wskazał, że testament ten jest ważny, jednakże nie zawiera powołania spadkobiercy na wypadek śmierci, a jedynie zapis. Sąd Okręgowy związany jest przy tym prawomocnym orzeczeniem w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku, zgodnie z którym spadek po J. S. (2) nabyły jej córki – pozwane w niniejszym procesie – w udziałach po 1/2. Twierdzenia pozwanej B. T., jakoby testament zawierał powołanie do spadku, nie mogły zatem ostać się w świetle prawomocnego orzeczenia sądowego w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po J. S. (2).

Powódka jest zatem zapisobierczynią na podstawie testamentu z dnia 21 listopada 1998 roku, zaś pozwane jako spadkobiercy zapisodawczyni zobowiązane są do wykonania zapisu. Instytucję zapisu reguluje przepis art. 968 k.c., zgodnie z którym spadkodawca może poprzez rozporządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia na rzecz określonej osoby lub osób.

W świetle wskazanego przepisu legitymacja procesowa stron nie budziła wątpliwości sądu, jak również nie stanowiła przedmiotu sporu pomiędzy stronami.

Pozwana A. K. (1) podniosła szereg zarzutów przeciwko żądaniu głównym, przy czym najdalej idącym był zarzut przedawnienia roszczenia i zostanie on poddany ocenie Sądu w pierwszej kolejności.

Zgodnie z ogólnymi zasadami prawa cywilnego roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu. Stosownie do treści art. 117 § 2 k.c. po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Jednakże zrzeczenie się zarzutu przedawnienia przed upływem terminu jest nieważne. Co do zasady zatem przedawnienie roszczeń działa na podniesiony przez stronę w procesie zarzut. Skutkiem przedawnienia nie jest jednak wygaśnięcie zobowiązania, lecz tylko konwersja tegoż w zobowiązanie naturalne, które nie może być skutecznie dochodzone przed sądem czy innymi organami do tego uprawnionymi.

Kwestię przedawnienia roszczenia o wykonanie zapisu reguluje przepis art. 981 k.c. zgodnie, z którym roszczenie z tytułu zapisu przedawnia się z upływem lat pięciu od dnia wymagalności zapisu. Sąd podziela pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 października 2004 r., (III CK 461/03, OSNC 2005, Nr 11, poz. 193), zgodnie

z którym roszczenie z tytułu zapisu – w razie nieokreślenia przez spadkodawcę terminu jego wykonania – staje się wymagalne niezwłocznie po ogłoszeniu testamentu. Pogląd ten został powtórzony w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego

w Warszawie z dnia 29 marca 2018 roku (I ACa 1990/16) oraz zaakceptowany w doktrynie (tak chociażby K. Pietrzykowski (red.), Kodeks cywilny. T II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające, Wyd. 9, Warszawa 2018). W rozpoznawanej sprawie spadkodawczyni nie wskazała terminu wykonania zapisu, a zatem zastosowanie znajdzie przepis art. 120 § 1 zdanie drugie k.c., zgodnie z którym jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie.

W powołanym orzeczeniu z dnia 28 października 2004 roku Sąd Najwyższy przekonywująco wyjaśnił, że dla określenia początku biegu roszczenia miarodajna jest zawsze jedynie obiektywna możliwość podjęcia stosownej czynności przez uprawnionego w najwcześniejszym możliwym terminie. W konsekwencji przyjęć należy, że należy liczyć początek biegu przedawnienia roszczenia z tytułu zapisu od dnia ogłoszenia testamentu, gdyż od tego momentu od uprawnionego można oczekiwać - rozsądnie oceniając - dochodzenia przysługującego mu roszczenia.

W rozpoznawanej sprawie testament został ogłoszony w dniu 16 kwietnia 2010 roku, a zatem termin przedawnienia roszczenia upływał w dniu 16 kwietnia 2015 roku stosownie do treści art. 112 k.c. Pozew został zaś wniesiony w dniu 6 grudnia 2012 roku, a zatem przed upływem terminu przedawnienia.

Strona pozwana podnosiła, że strona powodowa pierwotnie wносиła o wydanie przedmiotowej nieruchomości, zaś roszczenie zostało ostatecznie sprecyzowane dopiero w piśmie z dnia 28 września 2015 roku, a zatem po upływie terminu przedawnienia. Zgodzić należy się z poglądem, że przerwanie biegu przedawnienia na podstawie art. 123 § 1 pkt 1 k.c. następuje co do zasady w granicach żądania pozwu. Przedmiotowa zmiana powództwa, polegająca na tym, że powód występuje z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego (art. 193 § 3 k.p.c.), prowadzi do przerwania biegu przedawnienia, jednak w odniesieniu do nowego roszczenia przerwa nastąpi dopiero w chwili, gdy powód skutecznie dokonał jego zgłoszenia (tak K. Piasecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–366, Wyd. 7. Warszawa 2016). W rozpoznawanej sprawie w dacie wniesienia pozwu doszło do przerwania biegu przedawnienia jedynie roszczenia o wydanie. Niemniej już w piśmie z dnia 8 grudnia 2014 roku powódka sformułowała roszczenie o zobowiązanie pozwanych do złożenia oświadczenia woli i tym samym przerwała bieg tego roszczenia stosownie do treści art. art. 123 § 1 pkt 1 k.c. Doprecyzowanie roszczenia w piśmie z dnia 28 września 2015 roku nie może być zakwalifikowane jako wystąpienie z nowym roszczeniem. Powódka od momentu wniesienia pozwu wskazywała, że realizuje roszczenia wynikające z zapisu i kwestia sprecyzowania żądania co do jego treści nie wpływa na bieg terminu przedawnienia roszczenia.

Kierując się powyższymi względami Sąd doszedł do przekonania, że zarzut przedawnienia nie zasługuje na uwzględnienie.

W sprawie został podniesiony również zarzut nieważności zapisu. Zarzut ten opierał się na twierdzeniu, że w dacie sporządzenia testamentu spadkodawczyni nie przysługiwało prawo własności przedmiotu zapisu, gdyż była jedynie najemczynią lokalu, zaś dziedziczenie prawa najmu było prawnie niedopuszczalne.

Przechodząc do oceny zarzutu nieważności zapisu, wskazać należy, że w istocie J. S. (2) w dacie sporządzenia testamentu korzystała z przedmiotowego lokalu położonego w W. przy ul. (...) na podstawie umowy najmu. Niezasadnie przy tym pozwana podnosiła, że przepisy obowiązujące wówczas ustawy z dnia 2 lipca 1994 roku o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych wyłączały możliwość dziedziczenia prawem najmu. Zgodnie z art. 8 ust. 2 w razie braku osób uprawnionych do wstąpienia w stosunek najmu lub w razie zrzeczenia się przez nie tego prawa, stosunek najmu lokalu wygasa. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16 maja 1996 roku (III CZP 46/96, OSNC 1996 nr 7-8, poz. 104) wyjaśnił, że jeżeli nie ma osób uprawnionych do wstąpienia w stosunek najmu lokalu mieszkalnego na podstawie art. 8 ustawy z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. Nr 105, poz. 509 ze zm.), najem ten podlega dziedziczeniu. Pogląd ten został powtórzony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 listopada 2001 roku (IV CKN 522/00).

Kwestia ta jednakże nie ma decydującego znaczenia dla oceny ważności przedmiotowego zapisu, zważywszy, że 10 lutego 1999 r. pomiędzy Spółdzielnią Budowlano-Mieszkaniową (...) w W. a J. S. (2) została zawarta umowa o przekształceniu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkaniowego i ustanowieniu odrębnej własności tego lokalu oraz o przeniesieniu jego własności wraz z prawem użytkowania wieczystego gruntu. W dacie otwarcia spadku, w jego skład wchodziło zatem nie prawo najmu przedmiotowego lokalu, a prawo własności wraz z prawem użytkowania wieczystego gruntu. Przyjąć należy, że zapisem było objęte to prawo do lokalu. W doktrynie wskazuje się, że przedmiotem zapisu zwykłego są z reguły składniki majątkowe spadku, nie ma jednakże przeszkód, by spadkodawca uczynił przedmiotem takiego zapisu przedmiot nienależący do spadku, czy też zobowiązał spadkobiercę do spełnienia określonego świadczenia wymagającego zaangażowania środków nie stanowiących składników majątku spadkowego. Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że przedmiotem zapisu może być również prawo majątkowe, które spadkobierca, w celu wykonania zapisu, musi dopiero nabyć (wyrok z dnia 7 marca 2013 r., II CSK 486/12, Legalis). Stwierdzić zatem należy, że ważność i skuteczność zapisu nie jest uzależniona od tego, czy przedmiot zapisu w dacie sporządzenia testamentu stanowi majątek spadkodawcy, skoro przedmiotem zapisu może być prawo majątkowe, które ma dopiero zostać nabyte po śmierci. Spadkodawczyni oczekiwała na nabycie prawa własności przedmiotu zapisu i jej wolą było rozporządzenie prawem własności do lokalu. Prawo to wchodziło przy tym w skład spadku, gdyż spadkodawczyni nabyła je przed śmiercią.

Mając na uwadze powyższe, Sąd nie podzielił zarzutu pozwanej i uznał zapis za ważny.

Przechodząc do dalszej oceny roszczenia pozwu głównego wskazać należy, że powódka jako zapisobierca zwykły nie wstąpiła w ogół praw i obowiązków majątkowych spadkodawczyni, lecz nabyła określoną korzyść majątkową, świadczenie wynikające ze stosunku obligacyjnego. Z chwilą otwarcia spadku prawo własności przedmiotowego lokalu nie przeszło automatycznie na zapisobierczynię, a nabyła ona wyłącznie wierzytelność - w stosunku do obciążonego zapisem - o przeniesienie własności tej rzeczy.

W konsekwencji do przejścia własności konieczne jest zawarcie umowy przenoszącej własność przedmiotu zapisu (tak też Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 6 kwietnia 1998 r., I CKU 35/98, GP 2006, Nr 212, s. 15).

Ponieważ w sprawie nie doszło do jej dobrowolnego zawarcia, powódka zasadnie wystąpiła z roszczeniem trybie art. 64 k.c. w zw. z art. 1047 § 1 k.p.c. Przepis art. 64 k.c. stanowi o sytuacji, gdy prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje to oświadczenie.

Zasadą jest, że jeśli ustawa nakłada na podmiot obowiązek złożenia oświadczenia woli, to obowiązek ten może być realizowany przed sądem na podstawie art. 64 k.c. jeśli tylko regulacja ustawowa pozwala na ustalenie podmiotu zobowiązanego, uprawnionego oraz treści roszczenia (treści oświadczenia woli, które ma złożyć zobowiązany). Jednocześnie stwierdzić należy, że omawiana regulacja nie jest samoistną podstawą dla kreowania obowiązku złożenia oznaczonego oświadczenia woli. Stanowi ona jedynie podstawę do stwierdzenia przez sąd, że zobowiązany ma obowiązek złożenia oświadczenia woli. Innymi słowy, przepis art. 64 k.c. określa jedynie skutki prawne wynikające ze stwierdzenia istnienia takiego obowiązku, którego źródłem muszą być jednak określone, istniejące stosunki prawne, a których zbadanie i ocena jest obowiązkiem sądu uwzględniającego powództwo na podstawie tego przepisu. Zobowiązanie do złożenia stosownego oświadczenia woli może wynikać ze źródeł o różnym charakterze, a więc zarówno z ustawy, jak i z ważnej czynności prawnej czy decyzji administracyjnej. Na gruncie proceduralnym odpowiednikiem rozwiązania materialnoprawnego jest art. 1047 § 1 k.p.c.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę, iż prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek strony do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje tylko to oświadczenie (art. 64 k.c. i 1047 k.p.c.). Jeżeli więc oświadczenie to ma stanowić składnik umowy, która ma być zawarta pomiędzy stronami do jej zawarcia konieczne jest złożenie odpowiedniego oświadczenia woli przez drugą stronę z zachowaniem wymaganej formy z jednym wyjątkiem, jeżeli wyrok sądu w tym przedmiocie jest całkowicie zgodny z żądaniem powoda – wówczas wyrok sądu zastępuje umowę (tak m. in. w wyroku SN z 19 czerwca 2002 r., sygn. II CKN 997/00).

Zasadnie zatem powódka ostatecznie sprecyzowała żądanie pozwu jako zobowiązanie pozwanych do złożenia oświadczenia woli, na podstawie którego przeniesione zostanie na rzecz powódki prawo własności do przedmiotowego lokalu wraz z udziałem w prawie użytkowania wieczystego gruntu. Jak wyżej wyjaśniono pozwane były zaś legitymowane biernie jako spadkobierczynie J. S. (2).

Powództwo podlegało jednakże oddaleniu z uwagi na podniesiony skutecznie zarzut zwolnienia z odpowiedzialności za wykonanie zapisu mający za podstawę przepis art. 998 § 1 k.c.

Zgodnie z tym przepisem jeżeli uprawniony do zachowku jest powołany do dziedziczenia, ponosi on odpowiedzialność za zapisy zwykle i polecenia tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego uprawnionemu zachowku. Przepis ten wprowadza ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy, który jest zarazem uprawniony do zachowku. Spadkobierca taki odpowiada za zapisy zwykle i polecenia tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego mu zachowku. Niewątpliwie przepis ten obejmuje swym zakresem podmiotowym pozwane, gdyż jako córki spadkodawczyni są one uprawnione do zachowku, a to stosownie do treści art. 991 § 1 k.c.

W literaturze brak zgodności poglądów co do rozumienia reguły ustanowionej w powołanym art. 998 § 1 k.c. Według jednego z poglądów uprawniony do zachowku odpowiada tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek (J. S. P., Prawo spadkowe 2002, s. 277). W ocenie Sądu pogląd ten jest nieuzasadniony gdyż pozostaje w sprzeczności z literalnym brzmieniem przepisu art. 998 § 1 k.c. który nie odwołuje się do wartości zachowku. Gdyby wolą ustawodawcy było ograniczenie odpowiedzialności za zapisy do wysokości nadwyżki przekraczającej wysokość zachowku, to przepis zostałby sformułowany jak przepis art. 999 k.c. który wprost ogranicza odpowiedzialność za zapłatę zachowku do wysokości nadwyżki przekraczającej zachówek obowiązanego. Odmienna redakcja przepisu art. 998 § 1 k.c., wyklucza powołaną wykładnię wyrażonej w nim reguły.

W ocenie Sądu Okręgowego prawidłowa wykładnia przepisu art. 998 § 1 k.c. to ta, zgodnie z którą zapis „udział spadkowy, który stanowi podstawę do obliczenia należnego uprawnionemu zachowku” należy rozumieć w ten sposób, że chodzi o część spadku obliczoną na podstawie art. 931 i n. k.c., z uwzględnieniem modyfikacji wynikającej z art. 992 k.c. (tak przekonywująco E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński, w: Gudowski, Komentarz KC 2017, t. 6, s. 277–278). Stosując przepis art. 998 § 1 k.c. porównać należy zatem wartość udziału spadkowego spadkobiercy z wartością udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego mu zachowku.

Jeżeli wartość udziału spadkowego, który przypadł uprawnionemu do zachowku, jest wyższa od wartości udziału stanowiącego podstawę obliczenia należnego mu zachowku, ponosi on odpowiedzialność za zapisy i polecenia w granicach tej nadwyżki. Jeżeli zaś wartość tego udziału jest równa lub niższa od wartości udziału spadkowego stanowiącego podstawę obliczenia zachowku, spadkobierca uprawniony do zachowku nie ponosi żadnej odpowiedzialności za zapisy i polecenia (tak E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński *ibidem*). Pogląd ten zyskał aprobatę w doktrynie, gdzie dodatkowo wyjaśniono, że przemawia za jego przyjęciem funkcja jaką spełniać ma zachówek. Jeżeli bowiem celem tej instytucji jest stworzenie najbliższej rodzinie spadkodawcy możliwości uzyskania częściowej choćby korzyści z majątku spadkowego, to w przypadku kolizji między interesami powołanego do dziedziczenia uprawnionego do zachowku a interesami zapisobierców oraz beneficjentów poleceń, pierwszeństwo powinno przysługiwać osobom uprawnionym do zachowku (tak E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Wyd. 8, Warszawa 2017 oraz J. Kosik System prawa cywilnego, t. 4, s. 558).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy, wskazać należy, że obie pozwane nabyły spadek z udziałem po 1/2 części spadku. Zebrany w sprawie materiał dowodowy pozwolił na ustalenie, że wartość masy spadkowej wynosiła (...) zł. Składały się na nią: prawo własności lokalu i prawa z nim związane ((...) zł), udział 1/3 w prawie własności w nieruchomości położonej w miejscowości P. ((...)) oraz środki pieniężne w łącznej wysokości ((...)) zł. Każdej z pozwanych przypadł zatem udział w spadku o wartości (...) zł.

Stosownie zaś do treści art. 992 k.c. przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni. W rozpoznawanej sprawie, nikt ze spadkobierców nie został uznany za niegodnego dziedziczenia, ani nie odrzucił spadku. Wartość udziału spadkowego każdej z pozwanych stanowiący podstawę do obliczania należnego im zachowku, jest zatem równa wartości udziału spadkowego, który im przypadł w drodze dziedziczenia ustawowego. Pozwane jako spadkobierczynię nie ponoszą zatem odpowiedzialności za zapisy. Stanowisko to jest zgodne również z poglądem wyrażonym przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 czerwca 2013 roku (VI ACa 1629/12). Sąd Apelacyjny wskazał, że podnosząc zarzut ograniczenia zapisu z art. 998 § 1 k.c. pozwany winien wykazać, że wartość zapisu należnego jest wyższa niż wartość będąca różnicą między wartością otrzymanych przez niego składników masy spadkowej, a wartością udziału spadkowego, stanowiącego podstawę do obliczenia należnego mu zachowku. W rozpoznawanej sprawie nie ma różnicy pomiędzy wartością wskazanych udziałów, a zatem wyłączona jest odpowiedzialność spadkobierców za zapisy.

Wyjaśnić w tym miejscu należy, że zarzut z art. 998 § 1 k.c. podniosła tylko pozwana A. K. (1), zaś pozwana B. T. (1) ostatecznie nie kwestionowała żądania pozwu głównego. Zauważyć jednakże należy, że żądanie wykonania zapisu, którego przedmiotem jest przeniesienia prawa własności nieruchomości ma charakter niepodzielny (tak też Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 31 stycznia 2001 roku wydanej w sprawie III CZP 50/00, OSNC 2001 nr 7-8, poz. 99). Zgodnie z treścią art. 379 § 4 k.c. świadczenie jest podzielne, jeżeli może być spełnione częściowo bez istotnej zmiany przedmiotu lub wartości. Z tej definicji można a contrario wywieść definicję świadczenia niepodzielnego. Uzasadnione jest stwierdzenie, że w przypadku gdy częściowe spełnienie określonego świadczenia wiąże się z istotną zmianą jego przedmiotu lub wartości, jest ono świadczeniem niepodzielnym. Co do zasady przyjmuje się, że świadczenie rzeczy oznaczonych co do tożsamości (a taka rzecz stanowi przedmiot zapisu) należy do kategorii świadczeń niepodzielnych. Niedopuszczalne było zatem wydanie dwóch odmiennych rozstrzygnięć w stosunku do poszczególnych pozwanych. W konsekwencji podniesienie zarzutu z art. 998 § 1 k.c. przez A. K. (1) skutkowało oddaleniem powództwa w całości, a zatem również w stosunku do pozwanej B. T..

Kierując się powyższymi względami Sąd oddalił w punkcie I.1 wyroku powództwo główne.

Przechodząc do rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów procesu, w zakresie powództwa głównego, w wskazać należy, że co do zasady powódka główna jako strona, która przegrała proces obowiązana jest zwrócić koszty procesu przeciwnikowi, a to w myśl zasady odpowiedzialności za wynik procesu wyrażonej w art. 98 k.p.c. Mając jednakże na uwadze sytuację majątkową powódki oraz charakter zgłoszonego roszczenia, Sąd doszedł do przekonania, że w sprawie winna znaleźć zastosowanie zasada słuszności wyrażona w art. 102 k.p.c. i odstąpił od obciążenia powódki kosztami procesu. Możliwość nieobciążania strony przegranej kosztami uzależniona jest od wyłonienia się w sprawie wypadków szczególnie uzasadnionych, wskazujących że ponoszenie kosztów pozostawało w sprzeczności z powszechnym odczuciem sprawiedliwości oraz zasadami współżycia społecznego. Należą do nich okoliczności związane z przebiegiem sprawy - charakter zgłoszonego roszczenia, jego znaczenie dla strony, subiektywne przekonanie o zasadności roszczenia, przedawnienie roszczenia oraz leżące poza procesem - sytuacja majątkowa i życiowa strony (tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 kwietnia 2013r., sygn. V CZ 121/12, Legalis numer 736831). Sąd miał na uwadze, że fakt zwolnienia od ponoszenia kosztów sądowych nie uprawnia strony do zupełnie dowolnego kształtowania wysokości roszczenia, a konieczność poniesienia wysokich kosztów na rzecz przeciwnika winna skłaniać do ważenia swoich żądań i określania ich w rozsądnych, możliwych do uzasadnienia, granicach (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 września 2012 r., I ACa 530/12, LEX nr 1223171). W ocenie Sądu niemniej w niniejszej sprawie zachodzą przesłanki do zastosowania art. 102 k.p.c. i nieobciążania strony powodowej kosztami. Na powyższe składa się przede wszystkim charakter zgłoszonego roszczenia. Powódka legitymowała się ważnym testamentem, w którym uczyniono na jej rzecz zapis i mogła pozostawać w usprawiedliwionym przekonaniu o zasadności roszczenia. Powództwo zostało bowiem oddalone na skutek podniesionego zarzutu ograniczenia odpowiedzialności zobowiązanych do wykonania zapisu. Sytuacja majątkowa powódki, która stanowiła podstawę

zwolnienia jej od kosztów sądowych, dodatkowo przemawiała za odstąpieniem od obciążania kosztami procesu. W konsekwencji Sąd w punkcie I.2 wyroku odstąpił od obciążenia powódki głównej kosztami procesu.

A. K. (1) skutecznie wystąpiła z powództwem wzajemnym przeciwko J. S. (1). Powódka wzajemna domagała się zasądzenia od pozwanej wzajemnie kwoty 54.768,64 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa wzajemnego do dnia zapłaty. Powódka wskazała, że kwota ta stanowi należne jej świadczenia tytułem zabezpieczenia zachowku, zaś roszczenie zgłoszone zostało na wypadek uwzględnienia żądania głównego pozwu.

Przechodząc do oceny żądania zgłoszonego w pozwie wzajemnym, powtórzyć należy, że powódka wzajemna jest spadkobierczynią J. S. (2), jak również jako jej zstępnej przysługuje jej uprawnienie do zachowku. Powódce wzajemnej przysługuje ochrona wynikająca z przepisu art. 1005 i 1006 k.c. Zgodnie z przepisem art. 1005 § 1 k.c. jeżeli spadkobierca obowiązany do zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku sam jest uprawniony do zachowku, może on żądać zmniejszenia zapisów zwykłych i poleceń w takim stopniu, ażeby pozostał mu jego własny zachówek. W myśl zaś art. 1006 k.c. jeżeli zmniejszeniu podlega zapis zwykły, którego przedmiot nie da się podzielić bez istotnej zmiany lub bez znacznego zmniejszenia wartości, zapisobierca może żądać całkowitego wykonania zapisu, uiszczając odpowiednią sumę pieniężną. Suma pieniężna, którą zapisobierca zwykły powinien uiścić spadkobiercy (lub dalszy zapisobierca zapisobiercy), odpowiada wartości, o jaką pomniejszony został zapis w wyniku zastosowania art. 1003–1005 k.c. Sąd Najwyższy w powołanej wyżej uchwale z dnia 31 stycznia 2001 roku wyjaśnił, że jeżeli przedmiotu zapisu nie można podzielić, a jego wykonanie przekracza granice odpowiedzialności spadkobiercy z art. 998 § 1 k.c., zapisobierca może wówczas żądać wykonania zapisu zwykłego, uiszczając stosowną kwotę pieniężną.

W rozpoznawanej sprawie nie zaktualizowała się jednakże potrzeba ochrony zachowku powódki wzajemnej, gdyż nie odpowiada ona za wykonanie zapisu w świetle art. 998 § 1 k.c. W konsekwencji powództwo wzajemne podlegało oddaleniu. Podkreślić należy, że sama powódka wzajemna uzależniała zasadność swojego roszczenia od uwzględnienia powództwa wzajemnego, wskazując, że zgłasza je z ostrożności procesowej, na wypadek uwzględnienia powództwa głównego.

W tym miejscu wyjaśnić należy, że dla rozstrzygnięcia powództwa wzajemnego nie miały znaczenia kwestie dotyczące darowizn dokonanych przez spadkodawczynię na rzecz A. K. (1). Przepisy art. 993–996 k.c. regulują kwestie zaliczenia darowizn przy obliczaniu wartości zachowku. Kwestia udzielenia darowizn i ich wysokości miałyby znaczenie, gdyby powódka wzajemna zobowiązana była do wykonania zapisu i celem ochrony należnego jej zachowku, Sąd zobligowany byłby wyliczyć wartość należnego jej zachowku. Ponieważ powództwo główne o wykonanie zachowku zostało oddalone, nie dochodzi do naruszenia zachowku i kwestia ustalenia jego wartości ostatecznie nie miała istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Z tych względów Sąd w punkcie II. 1 oddalił powództwo.

Rozstrzygając o kosztach procesu w ramach powództwa wzajemnego, Sąd zastosował powołany wyżej przepis art. 102 k.p.c. i odstąpił od obciążenia powódki wzajemnej kosztami procesu. W ocenie Sądu charakter roszczenia, które zostało zgłoszone celem zabezpieczenia praw powódki wzajemnej jako uprawnionej do zachowku, jak również jej sytuacja majątkowa przemawiała za odstąpieniem od obciążenia jej kosztami procesu, o czym orzeczono w punkcie II.2 wyroku.

W sprawie pozostały nieuiszczone koszty sądowe, gdyż strony korzystały ze zwolnienia z obowiązku ich uiszczenia. Kierując się względami słuszności, Sąd odstąpił od obciążenia stron nieuiszczonymi kosztami sądowymi (opłaty od pozwów, koszty opinii biegłych), którymi obciążył Skarb Państwa. Podstawę rozstrzygnięcia zawartego w punkcie III wyroku stanowił przy tym art. 113 ust. 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

W sprawie powódka główna oraz pozwana B. T. (1) były reprezentowane przez pełnomocników z urzędu, którzy wnieśli o przyznanie kosztów pomocy prawnej, oświadczając, że koszty te nie zostały opłacone w żadnej części.

Mając za podstawę § 5 w związku z § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, Sąd przyznał adw. P. R. wynagrodzenie w kwocie 3600 zł powiększone o należną stawkę podatku VAT (§2 pkt 3 powołanego rozporządzenia). Należy w tym miejscu zauważyć, iż jakkolwiek wskazane rozporządzenie zostało obecnie uchylone, to jednak na mocy aktualnie obowiązującego § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie rozporządzenia stosuje się przepisy dotychczasowe do czasu zakończenia postępowania w danej instancji. Powyższe uzasadniało zatem przyznanie kosztów zastępstwa procesowego w oparciu o dotychczasowe regulacje w tym zakresie.

Kierując się treścią § 5 w związku z § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U.2013.490 j.t. ze zm.), Sąd przyznał r.pr. R. W. wynagrodzenie w kwocie 3600 zł powiększone o należną stawkę podatku VAT (§2 pkt 3 powołanego rozporządzenia). Należy w tym miejscu zauważyć, iż jakkolwiek wskazane rozporządzenie zostało obecnie uchylone, to jednak na mocy aktualnie obowiązującego § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2015.1804 j.t.) do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie rozporządzenia stosuje się przepisy dotychczasowe do czasu zakończenia postępowania w danej instancji. Powyższe uzasadniało zatem przyznanie kosztów zastępstwa procesowego w oparciu o dotychczasowe regulacje w tym zakresie.

Wynagrodzenie zostało przy tym przyznane ze środków Skarbu Państwa, wobec odstąpienia od obciążenia stron kosztami procesu.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji.

ZARZĄDZENIE

(...)